

Göran Hermerén

Begreppsanalys och realdefinitioner

1. I denna artikel skall jag kortfattat kommentera en del av punkterna i Ingvar Johanssons artikel om realdefinitioner m.m. i detta nummer. Det långa referatet av "vad den nedärvda synen på definitioner" innebär och beläggen för dess existens är knappast nödvändiga, eftersom det på denna punkt inte föreligger någon oenighet mellan oss. Det tror jag framgick tydligt av min förra artikel (FT 2/88).

2. Ingvar Johansson (IJ) gör ett stort nummer av att det finns viktiga skillnader mellan den definitionslära jag skisserade i FT 2/88 och de böcker som jag sagt fått mig att ta den nedärvda synen på definitioner under omprövning. Att man påverkats av vissa filosofer att ta den nedärvda synen under omprövning betyder självfallet inte att man anammat åsikterna i deras böcker; så fungerar inte påverkan. De kan ha fått en att inse problem som man tidigare inte tänkt på och därmed bidragit till att sätta i gång en (i mitt fall ännu inte avslutad) process.

Det verkar därför lite konstigt, milt uttryckt, att under rubriken "Hermeréns definitionslära" finna en diskussion av Robinsons definitionslära och ingalunda t.ex. av de tre teser om realdefinitioner jag skisserade i min förra artikel. Den intressanta frågan är inte om Robinsons definitionslära är oförenlig med de idéer om realdefinitioner jag skisserade i FT 2/88, utan om dessa idéer är oförenliga med den typ av definition som föreslås i utredningen om dödsbegreppet (SOU 1984:79) och med IJ:s villkor för att realdefinitioner skall vara möjliga.

3. Hur kan jag godta att det på min institution finns läroböcker vilkas åsikter jag inte delar? Svaret är enkelt. Det finns två huvudgrupper av skäl. Om man bara skulle få använda böcker vars åsikter man själv helt instämde i skulle man få skriva alla böcker själv. Det är vidare ofta tacksamt att undervisa på böcker som presenterar ett problem på ett annat sätt än vad man själv skulle göra. Då kan det bli bra diskussioner och studenterna tvingas tänka efter.

Den andra huvudgruppen av skäl hänger ihop med den form av in-

stitutionsdemokrati som tillämpas vid min institution (och jag skulle vara överraskad om man inte hade något liknande i Umeå). Förändringar i kurslitteraturen beslutas i samråd med alla lärare, och särskilt med den som undervisar på den aktuella kursen (det är inte jag). Jag kan också, om det gläder Ingvar, meddela att jag föreslagit ändringar i denna litteratur. Dagfinn Føllesdals m. fl. nyutkomna bok (Føllesdal 1986) har ett avsnitt om definitioner som ligger ganska nära mina egna tankar i detta ämne.

När man tar ställning till olika förslag beträffande ny kurslitteratur, måste man också fråga vilka alternativen är. En föreslagen ny bok måste passa in i den övriga kurslitteraturen, och vi har i Lund också komplikationerna med blockämnet filosofi att ta hänsyn till. Naess semantikbok (Naess 1961), en av de läroböcker IJ citerade, har ju många förtjänster som gör att man trots invändningar på vissa punkter mycket väl kan försvara att den används, givet de alternativ som nu finns. Bäst hade kanske varit några uppsatser av Putnam, Margolis och Quine, men en sådan diet skulle vara för hårdsmält för nybörjare i ämnet. IJ är emellertid själv, som sagt, välkommen att pröva lyckan som läroboksförfattare.

4. Jag kan inte se att det IJ skriver om realdefinitioner på någon avgörande punkt är oförenligt med de tre villkor jag skisserade i min förra artikel.

(a) Om begreppsanalys är analys av begrepp, och begrepp är egenskaper, och egenskaper är något som finns i världen (i en mening som det återstår att precisera), så är begreppsanalys inte enbart analys av något språkligt. En av de saker jag fått lära mig som student, och som jag *inte* övergett, är just skillnaden mellan termer och begrepp, hur problematisk i vissa avseenden denna distinktion än kan vara. Immanent realism är en åsikt som jag har stor sympati för; att jag inte är nominalist torde framgå av min nyligen publicerade bok om estetiska egenskaper (Hermerén 1988).

(b) Frågan om interna relationer är svårare att ta ställning till på kort utrymme. Är identitet en intern relation i IJ:s betydelse? I så fall är det en intern relation analytiska filosofer intresserat sig mycket för.

Jag anser hur som helst att Russell, More och andra filosofer har rätt i sin kritik av hegelianer och idealister när de förra argumenterar mot tesen att alla relationer är interna. Det finns alltså enligt min mening relationer som inte är interna.

Vidare har jag aldrig varit övertygad av en extentionalistisk analys av

relationer som mängder av ordnade par. Det är möjligt att den kan vara rimlig och fruktbar på vissa begränsade områden, men som generell analys av relationer anser jag att den är ohållbar.

IJ använder uppenbart "begreppsanalys" i en snäv bemärkelse, men jag har inte blivit övertygad om att begreppsanalys är en logisk omöjlighet, givet en konceptualistisk ståndpunkt i frågan om allmänbegreppens existens.

(c) Jag räknar också i Husserls och Segelbergs anda — något som även framgår av min bok om estetiska egenskaper (Hermerén 1988) — med att man måste skilja mellan aggregat och komplexa enheter, och med existensen av komplexa enheter. Jag uppfattar t ex gestaltkvaliteter som emergenta egenskaper; inte minst inom det estetiska området är detta ett fruktbart grepp.

För att IJ nu inte skall bli alltför nervös inför denna enighet vill jag ändå markera att diskussionen om interna relationer för mig framstår som oklar i en rad viktiga avseenden och att ytterligare preciseringar behöver göras för att jag skall kunna ta definitiv ställning till en rad av de idéer som finns på och mellan raderna i IJ:s artikel i detta nummer. Den diskussionen kan vi kanske återkomma till när hans nya bok (Johansson 1989) kommit ut.

5. Jag skrev inte att IJ var osaklig när han (a) förnekade att utredningen om dödsbegreppet använt distinktionen mellan tillräckliga och nödvändiga villkor, och (b) sade att varaktigt hjärt- och andningsstillstånd är tillräckligt för döden, vilket utredningen skulle ha förtigit; det var något jag implicerade på samma sätt som utredningen implicerade det senare. Jag påstår inte heller nu att Ingvar var osaklig när han påstod att jag skrev något som jag bara implicerade.

Om man säger att X är ungt, har man inte därmed också sagt att X är giftigt? Om man — för att ta ett exempel där transitiviteten har en central roll liksom i det här aktuella fallet — säger att X är större än Y och att Y är större än Z, har man då inte sagt att X är större än Z? Man skall inte underskatta läsarnas fattningsförmåga. Om varaktigt hjärt- och andningsstillstånd är tillräckligt för total hjärnfarkt, och total hjärnfarkt är tillräckligt för att döden skall inträffa, så är det väl uppenbart att varaktigt hjärt- och andningsstillstånd är tillräckligt för att döden skall inträffa.

För att läsaren av utredningstexten inte skulle behöva känna sig osäker, skrev vi uttryckligen i betänkandet även bl.a.: "Med kännedom om detta inbördes samspel mellan hjärna, hjärta och lungor är det inte

svårt att förstå den vikt som tidigare lagts vid upphörd hjärt- och andningsverksamhet såsom dödstecken. Och det finns inte heller någon anledning att nu förkasta dessa dödsriterier. . . . Dagens kriterier kommer alltså att kunna användas även sedan den i avsnitt 8.2 diskuterade dödsdefinitionen godtagits” (SOU 1984:79, sid 158).

6. Vilken form av begreppsanalys förespråkar jag? Analytisk filosofi är inte någon enhetlig skolbildning, och på motsvarande sätt finns det många former av begreppsanalys som i varierande grad kan vara fruktbar, beroende på vilken typ av problem man vill lösa. När jag skriver att begreppsanalys sedan Sokrates och Platons dagar har varit ett viktigt inslag i filosofin, och enligt min uppfattning kommer att fortsätta att vara det, så har jag naturligtvis inte därmed sagt att alla filosofer är begreppsanalytiker, och följaktligen inte heller att t. ex. Descartes och Spinoza är begreppsanalytiker, även om jag anser att det finns begreppsanalytiska inslag i deras skrifter.

Jag tycker också det är rimligt att använda ”begreppsanalys” i en vid mening. Givet att begrepp uppfattas som egenskaper, och egenskaper är något som finns i världen, så kommer även t. ex. Husserls och Segelbergs analyser av olika egenskaper (begrepp) att höra till det som jag anser kommer att fortsätta att vara ett viktigt inslag i filosofin. Detsamma gäller givetvis Nicholas Wolterstorffs analyser i (Wolterstorff 1980) av centrala estetiska begrepp, och för den delen också en del av de analyser Nelson Goodman gör i sin bok om konstens språk (Goodman 1976) — även om jag t. ex. inte blivit övertygad av hans försök att analysera ’depiction’ i termer av ’denotation’. Goodman påminner ju då och då om att han fortfarande är nominalist, så det han gör kan ju inte gärna vara begreppsanalys i Ingvar Johanssons mening. Men det kan ju vara viktigt ändå. □

Litteratur

- Føllesdal, Dagfinn m. fl., *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi*, Oslo, 1986.
- Goodman, Nelson, *Languages of Art*, 2nd ed, Indianapolis, 1976.
- Hermerén, Göran, *The Nature of Aesthetic qualities*, Lund, 1988.
- Hermerén, Göran, ”Döden och definitionerna”, FT 1988:2.
- Johansson, Ingvar, ”Semantik till vardags och till döds”, FT 1989:2.
- Johansson, Ingvar, *Ontological Investigations*, London, 1989.
- Naess, Arne, *Empirisk semantik*, Stockholm, 1961.
- Wolterstorff, Nicholas, *Works and Worlds of Art*, Oxford, 1980.